

BIZALOM

Havonta kétszer megjelenő szemle,

a világ folyásáról és az ember alkotásairól

4. szám.

VIII. évfolyam.

1937. február 15.

Tizenkét millió.

Írta: Herczeg Ferenc.

A legújabb kimutatások szerint ma 12 millió 165.365 magyar ember él a világon. Ha ezt a számot összemérjük a germán és orosz, vagy épenséggel az ázsiai népóriásokkal, akkor az igen szerény; de mingyárt tekintélyes lesz, ha a skandináv államok, Svájc vagy Hollandia népessége mellé állítjuk, — amelyek pedig az európai nemzetek életében nagy szerepet vivő, régi kulturálmok, — vagy ha összehasonlítjuk a kisantant-országok uralkodó fajainak statisztikájával.

Történettudósaink véleménye szerint már a honfoglaló magyarság is kevésszámú volt, éppen csak arra elegendő, hogy az új államot ellássa katonákkal és kormányzókkal; ha aztán ez az aránylag vékony népességi réteg évszázadokon keresztül fenn tudta tartani a Kárpátok medencéjének magyar jellegét, az bizonyára csak kiváló államalkotó és katonai képességeivel magyarázható meg.

Szinte csoda, hogy a történelmi viharok nem tépték szét és nem söpörték el végleg a népünket, pedig időközönként magyarok és nem-magyarok mindent elkövettek, hogy apasszák a számát és hogy gyöngítsék az ellenálló képességét. A gyakori párt- és szabadságharcok, az embervadászatok, melyeket a török hódító rendezett Magyarországon, ahonnan időközönként a rabok százezreit hajtották ki az országból; végül az a körülmény, hogy a magyar haderő évszázadokon át idegen zászlók alatt, idegen célokért harcolt és vérzett, ugyancsak fogyasztották a nép eleven erejét. A magyarság vére jó ideig gazdátlan holmi volt, még a világháborúban is egyes osztrák tábornokok olyan pazar módon bántak vele, ahogyan a saját fajtájukéval sohasem mertek volna bánni.

Ha ma mégis tizenkét millió magyar ember él a nap alatt, azt a faj nagy asszimiláló erejének kell betudnunk. „Erőszakkal“ a mi népünk sohasem olvasztott magába egyetlen idegent sem; aki magyarrá lett, önként lett azzá. A földművesnép országszerte megmaradt szlávoknak, románoknak, németeknek; az újmagyarok főleg a városi értelmiség köréből jelentkeztek, amely belátta, hogy kultúréletet ebben az országban csak magyar módon lehet élni. A magyarosodás a beolvadó rétegekre nézve egyszersmind társadalmi emelkedést is jelentett.

Semmi restelni és kendőzni való nincs abban, hogy a mai magyarság faji szempontból keverék-nép. A keveredési folyamat mely bizonyára már a honfoglalás éveiben megindult, egy egész és befejezett néplípus keretein belül történt. A néptest ugyanegy maradt, csak a sejtjei cserélődtek ki és ujultak meg. Ezt nincs miért tagadnunk, a latin és kelta népeket is a germán vérátömlesztés mentette meg a korhadástól és töltötte el új életerővel.

Ha a magyarságot mint etnográfiai egyéniséget tekintjük, meg lehet állapítanunk, hogy emberanyagának egészen kiváló. A katonai erényei minden bírálaton felül állanak, de a kulturális képességeivel is gyakran bámulatba ejti a világot. Talán nincs is még egy nép Európában, mely a számával arányban annyi és oly sokféle alkotó tehetséget termelne, mint a miénk.

Ha az életlehetőség biztosítása dolgában mégis elmaradt kevésbé tehetséges fajok mögött is, annak a nemzeti jellem egy kinövése és egy fogyatékosága az oka. A kinövés: a féktelen pártoskodási szenvedély, mely időközönként olyan testvérgyűlölettel tölti el népünket, amelyhez hasonlót külső ellenségeivel szemben soha nem tud érezni; a fogyatékoság: a céltudatos kitartás hiá-

nya. Szinte szabállyá lett a történelmünk folyamán, hogy a magyar nemzeti föllendülés egy-egy fényes és nagyszerű korszakát a gyors hanyatlás és hirtelen összeomlás követi.—Ezt a jövőben el kell kerülni. A torzsalkodást meg kell szüntetni. S mindenki önmagán kezdje a javulást. Hiszen a tizenkét millió közül csak nyolc lakik a mai Magyarország határain belül, négy millió—az összmagyarság egyharmada!—idegen uralom alatt él. A trianoni szerződés a magyarság hatalmas tömegeit az új határokon kívül rekesztette, és azzal, hogy gazdaságilag beteggá tette a Dunavölgyét, hujdosásba kergette és világszerte szétszórta a nemzet igen értékes rétegeit. Amerikától Szibériáig, a kínai kikötővárosoktól a Fokföldre, mindenütt találkoznak kisebb-nagyobb magyar telepek, melyeknek tagjai elhelyezkedést kerestek az illető ország gazdasági életében. Ezek az elszakadt testvérek csak akkor fognak velünk egyesülni akarni és tudni, ha ezt előbb mi lehetségessé és kívánatossá tettük részükre.

„Németországban végetért a meg- lepetések korszaka“

*Hitler vezér és kancellár hatalmas beszéde a birodalmi gyűlésen a nemzeti szocializmus uralomra-
jutásának négyéves fordulóján.*

A harmadik birodalomnak nagy ünnepe volt. Most négy esztendeje vette át az uralmat a nemzeti-szocialista párt és ezt az évfordulót fényes külsőségek között ünnepelte az egész birodalom. Az ünnepség középpontjában Hitler vezér és kancellár beszéde állott, amelyet a birodalmi gyűlés tagjai előtt tartott s amely elé nagy várakozással tekintett az egész világ.

A beszéd megfelelt a hozzája fűzött várakozásnak. Hatalmas beszéd volt és igazi békebeszéd. Nem elégedett meg azzal, hogy a négyéves mérleget csak a nemzeti szocializmus tanításának gyakorlati keresztülvitele körül és a belső politika síkján állítsa fel, hanem a nyilatkozat tengelyébe főként a külpolitika nagy kérdéseit állította, amelyekkel szemben világosan s olyan módon formulázta a német felfogást, amely kölcsönös jóakarattal mellett biztosítja a kibontakozás lehetőségét.

A nemzetközi közvélemény előtt is nyilván a beszéd külpolitikai része számíthat a legnagyobb érdeklődésre s ugyaninnen a legélelkebb visszhangra is. Ez a rész amikor tények felsorakoztatásával állapította meg, hogy a nemzeti szocialista uralomnak politikájával milyen külpolitikai eredményeket sikerült elérnie s hogy rövid négy év alatt mennyire emelkedett a Németbirodalom külpolitikai pozíciója, ugyanakkor megtalálta a békés együttműködésre való készség kifejezésének azt a hangját, amely bizonyosságot tesz Németország komoly és eltökélt békekészsége mellett.

Németországban — olvashatjuk a beszédben, — lezárult az úgynevezett meglepetések korszaka, ami azt jelenti, hogy a birodalom kész lojálisan résztvenni az európai építő munkában. És amikor ennél a pontnál válaszol az angol külügyminiszter

beszédére nemcsak egyszerűen hangsúlyozza, hogy Németország nem akarja magát izolálni s nem éri magát izolálnak, hanem fel is sorolja azokat az országokat, amelyekkel szemben viszonyát nemcsak kielégítően rendezte, hanem amelyekkel kapcsolata jónak nevezhető. Ebben a felsorolásban értékelve van a lengyel-német és az osztrák-német megállapodás éppenúgy, mint például a kitűnő viszony Olaszországgal, Magyarországgal, Jugoszláviával és Bulgáriával, valamint számos más tengerentúli hatalommal is. De még tovább megy a beszéd, amikor határozottan kinyilvánítja a birodalom békekészségét és együttműködésre való óhaját Franciaország, Hollandia és Belgium felé.

Természetes, hogy a nemzetközi együttműködésnek, a hosszabb időre szóló békés munka megindításának megvannak a feltételei. Ezek megteremtendők. És Hitler beszéde itt is nagyon világosan és pontokban foglaltan megjelöli ezeket a feltételeket. Amikor ebben a részben a népszövegségi reformot említi, nem áll egyedül, hiszen ennek a reformnak szükségét és időszerűségét sokan vallják. A fegyverkezési probléma rendezésére is olyan elvet fektet le, amely megfelelhet a béke és az egyenjogúság, vagyis az igazságos békefeltételeiért küzdők számára. Ugyanígy megértő viselkedésre kell találnia a beszéd ama részének, mely az egyenjogúság elvének maradéktalan érvényesülését leszögezi.

Beszédjének legérdekesebb része az öt pontba foglalt nyilatkozat.

— A belső béke biztosításának — folytatta — párhuzamosan kell haladnia a nép életének kifelé való biztosításával. Ezen a téren a nemzeti szocialista mozgalom a legcsodálatosabb eredményeket érte el. Amikor négy esztendővel ezelőtt rám ruházták a birodalom kancellári tisztet és rám bízták a nép vezetését, az a keserű feladat hárult rám, hogy helyreállítsam a becsületét annak a népnek, amelyet tizenöt éven át kényszerítettek olyan élet folytatására, mintha bélpoklos lenne a többi nemzet között.

— Munkánknak ez a része ma végetért, ezért ma a következőket jelenthetem ki:

1. Németország jogegyenlősége helyreállítása olyan kérdés volt, amelynek megoldása kizárólag Németországra tartozott. Nem kértük senkinek a segítségét ehhez és ebből egyetlen nép számára sem származott hátrány.

2. A német jogegyenlőség helyreállítása keretében megfogom változtatni a német államvasutak és a Német Birodalmi Bank alapszabályait s ezeket az intézményeket fenntartás nélkül a birodalom felségjoga alá rendelem.

3. Kijelentem, hogy ezzel a német egyenjogúságot sértő és a német népet másodrendű nép színvonalára süllyesztő versaillesi szerződés újabb része válik hatálytalanná.

4. Mindenekelőtt ünnepélyesen érvénytelennek jelentem ki azt az aláírást, amelyet egy gyenge német kormánytól csikartak ki minden jog és a nyilvánvaló igazság ellenére az alá a nyilatkozat alá, hogy Németország felelős a háborúért.

— Népünk becsületének ez a helyreállítása, amelynek látható kifejezése a kötelező katonai szolgálat bevezetése, az új légi haderő felállítása, a haditengerészet újjászervezése, a Rajnavidékek csapataink által való újjabb megszállása, ez volt életem legégetőbb feladata és legmerészebb munkája.

— E cél elérése érdekében szükséges lépéseket, sajnos, nem lehetett mind tárgyalások útján megvalósítani. De ettől eltekintve is a nemzet becsülete nem olyan dolog, amelyről tárgyalni lehetne, a becsületet meg kell szerezni, de éppúgy igaz az is, hogy egy néptől tárgyalások útján nem lehet el venni a becsületet.

5. Még egy nyilatkozatot kell tennem azt, hogy mai nyilatkozatommal véget ért az úgynevezett meglepetések korszaka. Németország mint újból egyenjogú állam s európai hivatása tudatában a jövőben lojálisan együttműködik majd mindama kérdések megoldásában, amelyek minket és többi nemzetet érintik.

Amiért rab lettem...

Miért nem tud szívem úgy érezni,

— mint annyi más szerető kebel:

Miért, hogy multam emléke —

— csupán undorral tölt el?

Miért, hogy a gyönyörben,

— csak útálatot leltem;

Miért van az, hogy mégis,

— annak rabja lettem?...

Miért kell újra látnom az elmúlt álmokat,

— amikért feláldoztam szép ifjúságomat? —

Miért virraszték át oly számos éjszakát,

— melyek letörölték arcomnak himporát?!...

És mint fonnyadni kezd ágon a levél,

— úgy hamvadt el bennem a régi szenvedély.

Mert hisz én nem így akartam,

— másképpen reméltem...

Nem akartam elfonnyadni

— lassú szenvedésben!...

S míg homlokomat a barázdák felszántják,

— mik a csúnya múltat dúrván elem tárják, —

Felzokogok titkon, sötét éjjeleken; —

— óh, miért kellett nekem ennyire süllyednem?!...

De mit érnek a könnyek, a csalfa remények,

— ha mindezek csupán a semmiségbe tűnnek!?...

És szálljanak bár fölöttem szenvedéstelt évek —

— én hittel, bizalommal a síríg — — — remélek.

L. B.

Lemorzsolom napjaim...!

Hatalmas vastag kötél az idő,

Rajta mázsás göbök a napok:

Reggeltől-estig cipelem folyton.

Pedig Istenem, mily fáradt vagyok.

A Volga hajósok szomorú dalt:

„Ej Uhnym“-et sóhajtom feléd

Uram! A sok sok szenvedésből.

Ugyan mikor, mikor lesz elég?

Nézd Uram! Mily egyedül vagyok.

A magány csak fájdalmat tetéz,

Messze maradt két összetett kez,

Két könnyes szemet feledni nehéz.

Két könnyes szem, mely Reád néz Uram,

Két összetett kéz Hozzád mond imát,

Nagy jószágod ne vond meg tőlünk.

— — — — —
Én, — én — lemorzsolom napjaimat.

Kiveszöben vannak-e a vadludak és a vadrécék?

A madárvilág fenntartására alakult nemzetközi bizottság angol szakosztálya nemzetközi vizsgálatot kezdeményez a vadludak és a vadrécék jelenlegi állományának megállapítására. Az utóbbi években ugyanis mind a vadásztársadalom, mind egyes megfigyelők arra hívták fel a figyelmet, hogy a vadlud és vadréce fajok állományában fogyóban van. Északamerikában egyenesen aggodalmasnak tartják a helyzetet s ezért az átvonuló vadludak és vadrécék vadászatát egy hónapi időtartamra korlátozták. Az angol szakosztály kezdeményezésének az a célja, hogy a pusztulás okait feltárja és kiküszöbölje. Minthogy a nemzetközi bizottságnak a Magyar Királyi Madártani Intézet is tagja, a magyar intézetet is felhívták a bizottság munkájában való részvételre.

Kérlek, légy jó miattam is...

Mig csak végtelennek látszó hatalmas köd volt reggel, addig a kis Zsuzsi maga nagy szomorúan nézett ki a domboldal szürke reménytelenségébe. De a Jancsi, aki amúgy is ügyes eleven legényke volt, aki a pruszlikja alatt még egy adag napsugarat is hordott a maga áldott jó kis szívében, elhatározta, hogy ha Zsuzsinak komoly oka van a szomorúságra, akkor ott marad mellette, nem megy iskolába, még ha mégolyan intőt kap is. Zsuzsika is jó lányka volt. De ő unta már az iskolát, és mikor felkelt, mindig ki kívánczolt. Hol az erdőbe, hol a domb lejtőjére. Még olyan ködben is, mint ami az őszi időben egyre sűrűbb. Jani nem bánta az iskolát, hiszen ő tudott a legjobban, a legszebben és a leggyorsabban is írni, úgy, hogy mindenki hozzá ment segítségért. Még Gábritanító bácsi is le-leíratott vele dolgozatokat és mindenfélét.

Jancsi ilyen volt, de Zsuzsi ismerte Janit és tudta, hogy szívesen megírja a dolgozatát, ha meg-sajnálhatja vele magát.

Sírt is egy kicsit az ablakban, mikor Jani döbönt érdeklődését látta. Ezután minden úgy történt, mint ahogy annak történnie kellett. Zsuzsika felnyitotta az ablakot, (a szobában nem volt senki más) Jani bemászott rajta.

Mindjárt így áll elő Zsuzsika: mit csináljak? El se kezdtem még a dolgozat írását. Nem leszek vele kész. Nem tudok vele elkészülni! Még elkezdeni se tudom.

Jani mindjárt elgondolkozott, aztán az iskolatáskából előszedte az írószereit. — Ez egyszer se-

githetek neked Zsuzsika. Ne sirj! Most még akad elég időnk is. Talán még a többivel is elkészülhetsz közben. Látom a számtanod itt hever még. —

Hozzá is fogott az íráshoz. Ment is a munkája úgy, mint a karikacsapás. Zsuzsi szégyellte magát. Szeretett volna ő is olyan életrevaló lenni, aki nem csak magán, de másokon is tud segíteni. Közben milyen vidáman!

Jó lesz utánozni a Janit — gondolta —, hiszen ez olyan szép!

Ő is határozott akart lenni, mint Jani. El is határozta, hogy az iskolában ő akar a legjobban tanulni. Ezután mindenki őt dicsérje. És a legfigyelmesebbnek is őt lássák.

Jani éppen körülnézett, hogy hol található a Zsuzsi tintája. Zsuzsi villámgyorsaságú, szolgálatkész akart lenni és odaszökkent az asztalhoz, ahol Jani kirakódott, de a naptárt nem húzta el a helyéről, hogy meglátta volna a mögéje rejtett tintatartót. Zsuzsi egy csapással ellendítette a naptárt, de vele elrántotta a tintatartót is, ami felborult és folyt, folyt végig a dolgozatfüzeten, végig az asztalon. Jancsi nadrágjára is csurrant volna, ha Jancsi fel nem ugrott volna. De Jancsi felugrott és mindjárt tudta, mihez fogjon. Kifut a konyhába. Mindjárt jön vissza a törölrönggyel. Zsuzsa még jóformán magához sem tért rémületéből, mikor Jani már fel is törült minden kifolyt tintát. Azaz, hogy a szőnyegre is csurrant, ami foltot a törpéhez hasonló ügyes fürgéssel-forgással már munkába is vett, holmi citrommal és sóval. Egy-kettőre minden rendbe jött, csak az a rövid számtani dolgozat is végig locsolódott ám. Úgy rémlett ott a lapon, mint valami fekete sárkány, minek rettentő torkából a korábbi osztályzat nyomai látszottak még és vörös tintával az, hogy „Láttam.“

Jani egész könnyen vette a dolgot. „Majd meglátjuk, hogy hozhatunk mi mindent rendbe,“ szolt biztatólag Zsuzsihoz, aki magába roskadtan és tehetetlenül állt még ugyan ott, az asztalnál.

De most egyelőre itt az ideje, itt a kabátod Zsuzsikám. Bújj bele. Zsuzsika, ne félj! Semmi bajod se lesz. Fogadjunk!

Zsuzsika nem bírta elgondolni, mi módon lehet itt még segíteni. Ment hát csendes megadással, de mégis csak bizott a Janiban. Hiszen eddig mindent meg csinált.

Az iskolalépcsőn ránezett, de aztán nem nézett rá mindaddig, míg a füzetet elébe hozta Jancsi azzal, hogy „ne félj Zsuzsi!“

„Megmondtam mindent úgy ahogy történt, Fodor néni maga mondta, hogy nem buktat meg a számtanért. Gáabri bácsi pedig megveregette vállamat és azt mondta, hogy ha jó leszel, akkor a magyar dolgozatért is megbocsájt úgy neked, mint nekem, hát kérlek légy jó miattam is.“

Megépítjük sorsunk házát...

Megépítjük sorsunk házát,
mi képviseltük az eszközt,
gerendák vagyunk kövek közt.
Fennállás láttatja vázát.

Nyugalmat vár, kit sok baj ért.
Amikor már sok könnye hullt,
a szive magára zárult.
Ajtónkat bezárjuk azért.

Falainkon függenek képek:
Emlékek, jók, üdvözítők,
mások bűnös, ocsmány fertők.
Másoknak érthetlenségek.

Gyötrelmünkől építettünk.
Ha szemünk sirva könnyezett,
annak a Nap fényesebb lett.
Így jó a szabadba néznünk.

A német-római császárok politikája elleni küzdelem.

Szent István 1038-ban halt meg s akarata szerint a magyar koronát az árpádházi hercegek mellőzésével idegen ember Péter nyerte el, Szent István unokaöccse. Ez az olasz eredetű Péter teljesen távol állt a magyarságtól s uralma idegen uralom lett. Körülvétette magát németekkel és olaszokkal s ezáltal a nemzetet maga ellen ingerelte. Felkelés támadt 1041-ben ellene, elűzték és Szent István sógorát, Aba Sámuel királynak kiállították ki.

A német királyi trónon e belső zavarok idején a középkor egyik leghatalmasabb uralkodója, III. Henrik ült.

Péter a trónja visszaszerzéséhez az ő támogatását kérte. Kötelességének tartotta Henrik, mint a német-római császár jogutódja, hogy megszilárdítsa a Péter elűzése következtében megrendült magyarországi kereszténységet. Döntő győzelmet aratott a ménfői sikon Aba Sámuel felett s trónjára visszahelyezte Pétert. (1044.) Péter e segítség fejében ünnepélyesen elismerte III. Henriket Magyarország hűbérurának. Függetlenségét Magyarország elvesztette.

Magyarország függetlenségének visszaszerzése.

Péter trónját nem erősítette meg Magyarországon az, hogy a német császárnak hűbérese lett. Az ország függetlenségének feláldozása mély elkeseredéssel töltötte el a nemzetet s már 1046-ban lángban állott az egész ország. De ez a felkelés nemcsak az idegen király uralmának lerázására irányult, hanem a keresztény vallásnak eltörlésére is. A kereszténység és az idegen uralom a nemzet nagyrészének szemében összeforrott s a felkelők, midőn Péter ellen fegyvert fogtak, a keresztény papok ellen irtó háborút kezdtek. Endre hercegnek a száműzetésből visszahívottnak is csak azon feltétel mellett ajánlották fel kardjukat, ha beleegyeznek a pogány vallás visszaállításába. Endre beleegyezését miután kicsikarták, megkezdtek a keresztény papok lemészárlását és a templomok lerombolását. E pogány felkelésnek esett áldozatul a magyar keresztény egyház egyik legelső tiszteletreméltó alakja, Gellért csanádi püspök is. Midőn a felkelés ellenállhatatlan erejéről Péter meggyőződött, Németországba akart menekülni, de fogságba került s mint megvakított fogoly végezte életét.

A felkelés teljes sikert aratott, megszűnt a német uralom. Tartóssá tette ezt a sikert, hogy Endre a hatalom birtokába jutva, helyreállította a Szent István által megteremtett rendet. Szigorúan elrendelte, hogy a pogány vallást mindenki letéve Krisztus hitére térjen, magát pedig királlyá koronáztatta. Csakhamar helyreállt a belső rend, de még nehéz harcokat kellett vívni az ország függetlenségéért a német-római császárral.

Az ország függetlenségének biztosítása.

Elkergették a trónjáról Pétert véglegesen, s a nemzet lezárta a hűbéruralmat, bár ekkor III. Henrik, mint a kereszténység világi feje Itáliában az egyházi ügyekben teljhatalommal rendelkezett. Tehát azonnal nem tudott a magyar ügyekbe beavatkozni. Mihelyt azonban az olasz és német ügyeket elintézte, Péter megbosszulására azonnal kísérletet tett s a megingatott császári tekintélyének helyreállítására. Endre király békeajánlatát visszautasítva 1051-ben betört Magyarországra. E betörés kudarcot vallott. A magyar sereg vezére, Béla herceg elpusztította a németek előtt a Rába völgyét, a német hadakat a Vértes-hegységben megállította s visszavonulásra kényszerítette. A császár második hadjárata 1052-ben épp oly sikertelen volt. Nem volt képes Pozsonyt bevenni s eredmény nélkül tért hazájába vissza.

A magyar nemzet elérte azt, amit akart: biztosította függetlenségét.

Azonban evvel még nem szűnt meg a német befolyás. Állandóan résen kellett lenni a magyar nemzetnek, hogy a németek — felhasználva a trónbetöltés körül folyó harcokat — ne rendelkezzenek újból az országgal. Ugyanis nem volt rendezve a magyar trónbetöltés kérdése. Már Endre ideje óta őseink belső harcokat vívtak annak eldöntésére, hogy a király halála után a trónt kiskorú fia foglalja-e el, avagy férfikorban lévő testvérei. A németek Endrét e küzdelmekben támogatták, aki kiskorú fiát, Salamont német hercegnővel jegyeztette el s ez úton is biztosítani akarta saját számára a trónt fivérével, Bélával szemben. A nemzet zöme pedig a németek által is támogatott királyfival szemben ösztönszerűen — mintegy érezve a német támogatással járó veszedelmes következményeket, — Bélát, illetőleg halála után a trónra jutott Salamonnal szemben Béla fiait támogatta. A magyar nemzetnek szerencséje volt, hogy ugyanebben az időben Németországban a kiskorú uralkodó, IV. Henrik ült a trónon s a trónviszályok idején nem kellett a németek terjeszkedési törekvéseivel is szembeszállni.

Midőn Bélának második fia, László lépett a trónra 1077-ben, a belső küzdelmek végképen megszűntek s hazánk László uralkodása alatt mint erős központi királyság és mint véglegesen megszilárdult keresztény állam bontakozik ki.

Végleges megszilárdulása a kereszténység és a királyságnak.

A végleges megszilárdulása a kereszténység és a királyságnak Szent Lászlónak (1077—1095.) és Kálmánnak (1096—1116.) uralkodásához fűző-

dik. Az Ő érdemük, hogy a magyar talajon kezdetben idegennek tekintett kereszténységet és királyi hatalmat nemzetivé tették s a magyarságot középeurópai hatalommá emelték.

A kereszténységet elsősorban Szent László okos külpolitikája megszilárdította. Midőn még a németek hűbérúri igényeitől lehetett tartani, az elvesztetura-harc kezdetén, László a szentszék pártján állt s IV. Henrik ellen haddal is kész volt fellépni. Azonban midőn úgy látta, hogy VII. Gergely pápának világhatalmi igényei a magyar királyságra is komoly veszedelmet jelentenek, akkor IV. Henrik felé közeledett. Bebizonyította evvel, hogy a kereszténység nem jelenti azt, hogy akár a német császár, akár a pápa uralma alá kerül a nemzet.

A kereszténység állását megerősítette az a majdnem 100 esztendő, mely a magyar kereszténység kezdete óta lefolyt. Több nemzedék tűnt le azóta, Szent László kortársai már mind keresztényeknek születtek, papjaik sem idegenek többé, hanem magyarok s ezért a keresztény vallás már nem tűnt fel idegen színben. Az itt-ott felbukkanó pogányok ellen Szent László törvényeiben intézkedik. Kimondja, hogy egy ökr árával bűnhődjék az, aki pogány szerződés szerint mutat be áldozatokat.

Kötelesek a falvak törvényei szerint a korábbi lázadások alkalmával megrongált templomaikat helyreállítani. Szent László utóda, Kálmán idejében rendelték el azt is, hogy amennyiben a falu népe a templom környékét elhagyta s máshová vándorolt, térjen vissza a templom mellé. Jelzi azt is egyúttal ez, hogy királyaink a nomád vándorlásnak már végét vetettek s a népet állandó letelepülésre kényszerítik.

Ami a kereszténységet erősítette, az egyúttal erősítette a magyar királyságot is. Ez utóbbinak erejét semmi sem mutatja jobban, mint azok a dicsőséges harcok, melyeket legnagyobb részben Szent László vezetésével vívtak őseink, régi ellenségeik, a besenyők ellen. Míg a pogány magyarság régi hazájában, Levédiában s Etelközben is vesztésként került ki e szomszédokkal való küzdelemből és hazájából eltávozni volt kénytelen, a kereszténység és a királyság által vezetett nemzet már diadalmasan szállt velük szembe. A Kárpátoktól keletre lakó besenyők a Kárpátokon át több ízben betörték hazánkba, Szent László azonban hosszas harcokban leverte őket s egy részüket a Tisza és a Zagyva mentén letelepítette.

E harcokkal vette át nemzetünk azt a világtörténelmi szerepet, hogy a nyugati műveltség védelmezője legyen kelet barbárságával szemben.

Dalmácia és Horvátország meghódítása.

A magyar királyság megerősödött s a XI. század vége felé már határainknak dél felé való kiterjesztésére is gondolt. A magyarok már a honfoglaláskor elfoglalták a Száva—Dráva—Duna közének a keleti részét s későbbben itt három magyar megye alakult, úgymint Valkó, Pozsega, Szerém megye. Nyugatra eső terület e három megyé-

től a középkori Szlavónia (Zágráb, Kőrös és Varsasd megyék területe) a honfoglaláskor a német birodalomhoz tartozott. 1082—83-ban ezt Szent László elfoglalta a németektől. Az újonnan szerzett területen magyar közigazgatást vezetett be, a kereszténység biztosítására pedig Zágrábban püspökséget létesített.

De még tovább ment Szent László. Délre az Unna-folyótól Bosznia északi részén és a horvát tengerparton terült el a régi Horvátország. Horvátok voltak kezdetben lakói a görög császárságnak, majd Nagy Károly idejében a frank birodalom fennhatósága alatt állottak. A IX. század második felében a horvátok lerázták a frank felsőséget s a törzseik egy közös fő; herceg uralma alatt egyesültek.

Az önálló Horvátország fénykora a X. század. Királyi címet kezdtek hercegeik viselni, a dalmáciai városokat meghódították s még Velencét is adófizetésre kényszerítették. De már a XI. században bekövetkezett a hanyatlás; a törzsfőnökök, zsupánok kivonták magukat a királyi hatalom alól, s midőn 1088-ban Zvoimir horvát király — szent László nővérének férje — fiútód nélkül meghalt, az állami rend teljesen felbomlott. Elszakadtak a dalmát városok s az országban fejtelenség kapott lábra.

Szent László e zavaros viszonyok között avatkozott az ország ügyeibe. Horvátországba benyomult, a törzsenként harcoló horvátokat leverte s meghódította Horvátországot.

Kálmán királyunk érdeme Dalmácia meghódítása. A horvát királyság bukása után köztársaságokká szervezkedtek a dalmát városok, de Velencének növekvő hatalmától fenyegetve, minden nagyobb ellenállás nélkül meghódították Kálmán királynak. Mivel Kálmán felismerte, hogy a dalmát tengerpartnak és kikötőknek birtoka mennyire fontos Magyarországra nézve, államférfiúi előrelátással a dalmát városok önkormányzatát meghagyta s kiváltságokat biztosított nekik.

Magyarország és az orosz fejedelemségek.

Kálmán azon törekvését, hogy a magyar uralmat a Kárpátok északkeleti lejtőjén megalapítsa, kevesebb siker koronázta. Az orosz nemzet törzsei a Kelet-Európa nagy sikségén sok apró államot alkottak. Ezeket az apró államokat hasztalan igyekeztek egyesíteni a kiewi nagyfejedelmek. Kálmán királyt e kis államok meg nem szűnő küzdelmei csábították arra, hogy az orosz fejedelmek versengésébe avatkozva, Halicsot meghódítsa. Azonban sem Kálmánnak e kísérlete, sem pedig a későbbi királyoknak a Kárpátoktól északra eső hadivállalatai, tartós eredményekkel nem jártak. Ezen irányban a terjeszkedés ugyanis nem volt természetes. A Kárpátok hatalmas öve élesen megvonta a határokat s mindvégig meddő kísérlet maradt az Árpád-házi királyok azon törekvése, hogy hatalmukat e természetes határokon túl terjesszék.

A görög küzdelmek kora.

Kálmán király halála után az állam belső ereje és külső tekintélye lehanyatlott: Európa délkeleti részeiben körülbelül félszáz évre Magyarország vezérszerepét elvesztette. Ezt a kort nevezik történetünkben a görög befolyás korának. Két fő oka volt a hanyatlásnak: egy belső és egy külső.

A belső ok a trónörökösödés rendezetlenségében rejlett. Nem volt meghatározva, hogy az Árpád-ház férfitagjai minő rendben kövessék egymást a trónon s ezért az uralkodó család mindegyik hercege igényt tartott a koronára vagy legalább is az ország valamelyik részére. A királyi család tagjai között ebből származó egyenetlenkedések befelé és kifelé egyaránt zsibbasztották a királyság erejét.

A görög császárság a XII. században.

A külső ok a görög császárság hatalmi felendülése volt; ez a XII. század elején következett be. A XI. század második felében a szeldzsuktörökök Kis-Ázsiában való előnyomulása igénybe vette a birodalom egész erejét. A török küzdelemmel elfoglalva a császárok nem sokat törődtek azaz, mi történik birodalmuk európai részében, a Balkán vonalától északra. Így történt, hogy Szent László és Kálmán a Balkán-félsziget északi részeit magyar hegemonia alá hajtották. A XII. század elején azonban megváltozott a helyzet. Az első kereszteshadjárat vitézei visszaszorították a törököket Kis-Ázsia belsejébe, az általuk Szíriában alapított keresztény államok pedig felfogták s megtörték az iszlám erejét. A nagyravágyó Komnenos-dinasztia vezetése alatt arcot változtatott a görög császárság. Keleten az iszlám ellen évszázadokon át vívott küzdelmet átengedte a keresztieseknek s Magyarországot nemcsak kiszorítani igyekezett a Balkán-félsziget északi részéből, hanem arra törekedett, hogy Magyarországot is görög befolyás alá hajtsa. E cél elérésére eszközül a magyar uralkodó család hercegei kínálkoztak.

A görög császárság beavatkozása Magyarországra belügyeibe.

Már Kálmán csak erőszakos intézkedésekkel tudta trónját fia, István számára biztosítani: öccsét Álmost, aki még Kálmán életében a korona után nyúlt, fiával Bélával együtt megvakíttatta. Álmos Görögországba menekült s a görög császár oltalmába fogadta őt. Mivel István halála után Álmosnak fia, II. Béla (1131—1141) került a trónra, Álmos családja részéről az országnak idegen beavatkozástól nem kellett tartani. De már II. Béla uralmát komoly veszély fenyegette Borisz részéről, aki magát Kálmán fiának mondta, s előbb lengyel, majd német segítséggel próbált a trón birtokába jutni. Azonban vele szemben a központi hatalom még erősnek bizonyult: célját nem érte el.

A helyzet veszedelmessé vált II. Béla utódjára, II. Gézára akkor, amidőn Borisz Görögországba menekült s a magyar trón megszerzésére Mánuel császár (1143—1180) segítségét kérte.

Mánuel imperialisztikus terveinek útjában állt Magyarország s azért szívesen fogta pártját Borisznak. Különben ugyanakkor Szerbia miatt is megkezdődött az ellenségeskedés Magyarország és a görög császárság között. A szerbek ugyanis a görög császárral szemben a magyar főuraságot akarták elismerni, mire Mánuel haddal támadt Szerbiára. Meg akarta szüntetni ugyanakkor a magyar impériumot Boszniában is, melyet még II. Béla szerzett meg. Több hadjáratban sikerült Mánuelnek Szerbiát hatalma alá hajtani, de evvel nem érte be. Borisz, midőn meghalt és a magyar királynak, II. Gézának (1141—1162) testvérei László és István hozzá menekültek, fennhatóságát e hercegek révén Magyarországra is ki akarta terjeszteni.

Változó szerencsével folyt a többször megújult küzdelem, végre is Mánuelnek sikerült Géza halála után védencét, II. Lászlót magyar trónra emelni.

A trón jogos örököse, II. Gézának fia, III. István az ország nyugati vidékeire szorult, de midőn II. László korai halála után Mánuel második védencét, István herceget (IV. István) is trónra emelte, teljes erővel tört ki a nemzeti visszahatás. IV. István elüzetett, a trónt III. István foglalta el (1163) s a görög-magyar háború újra megkezdődött. Magyarországra nézve a lefolyása nem volt kedvező. III. István kénytelen volt Dalmáciát és a Szerémséget átengedni Mánuelnek, ki még azt is keresztülvitte, hogy III. István öccse, Béla herceg Konstantinápolyba került. Mint trónjának örökösét vette a görög császár a magyar herceget udvarába, de a valóságban csak eszközül használta fel arra, hogy a magyar ügyekbe avatkozassék.

Megnyitotta az utat 1172 ben Béla hercegnek a magyar trónra III. István korai halála. III. Béla (1172—1196) a görög udvarban nevelkedett, görög támogatással nyerte el a koronát, de azért egyike lett a legjelesebb magyar királyoknak. Alatta az Árpádok királysága megegyeszer és utóljára régi fényében tűnik fel. Helyreállította az országnak a hosszú bel- és külháborúk által megzavart rendjét, a királyság tekintélyét felemelte s újra Kelet-Európa első hatalmává emelte Magyarországot. Ez utóbbit a görög császárságnak Mánuel halála után bekövetkezett hanyatlása tette lehetővé.

A délszlávok és Magyarország.

A magyar államnak fényes kilátást nyitott a keleti császárság hanyatlása. A Balkán-félsziget északi részein Magyarország volt arra hivatva, hogy a görög császárság örökébe lépjen, s Béla nem is volt télen nézője a konstantinápolyi eseményeknek. Mindjárt Mánuel halála után visszafoglalta a Szerémséget, majd Dalmáciát és Zárát is kiragadta a velenceiek kezéből. Arra azonban nem tett kísérletet, hogy a szerbekre és bolgárookra is kiterjessze a magyar hegemoniát.

Amit Béla megtenni elmulasztott, azt fia és utóda, Imre (1196—1204) kísérelte meg. De már Imre helyzete nem volt annyira kedvező, mint atyjáé. Igaz ugyan, hogy a görög császárság bomlá-

sa mindnagyobb arányokat öltött, de viszont Imre kezét megsibbasztotta nagyravágyó öccsével, Endrével való folytonos viszálya és a szentszéknek a magyar ügyekbe való beavatkozása. Akkor III. Ince ült a pápai trónon, a leghatalmasabb középkori pápa, ki nagy tervei közé felvette azt is, hogy a nyugatival egyesítse a keleti egyházat. Arra törekedett egyszersmind, hogy kiirtsa a délszlávok között elterjedt bogumil eretnekséget. A magyar királyt akarta e célra eszközül felhasználni. A pápa akaratának Imre engedelmességet, de az eretnekek üldözése még jobban kiélesítette a vallási ellentétet a magyarok és a szlávok között és népszerűtlenné tette a magyar uralmát a délszlávok szemében. Elismerték ugyan a magyar királyság felsőségét a szerbek, de nem boldogult Imre a bolgárokkal, kiket a pápa pártfogásába vett azon hiú reményben, hogy a nyugati egyházhoz csatlakoznak.

A magyar patrimoniális királyság.

A Szent István trónralépése óta ha végig tekintünk a lefolyt két század történetén, azt látjuk, hogy a magyarság sorsának főirányítója, az egyetlen kormányzati hatalom: a magyar király hatalma volt. Az alapja ennek a királyi hatalomnak — éppen úgy, mint a német királyoknál is láttuk — a patrimonium; az uralkodóknak öröklött családi birtoka volt. Ha ez a családi birtok nagy volt, akkor az uralkodó a kormányzás terén korlátlanul érvényesíthette a maga akaratát és megakadályozhatta, hogy kívül más erő is érvényesüljön s politikai fontosságra tegyen szert.

Már Géza vetette meg a magyar uralkodók patrimoniumának alapját akkor, amidőn a törzsfejeket levette. Szent István volt azonban igazi megteremtője. Szent István egyrészt a fellázadt törzsfejek birtokait a maga részére lefoglalta, másrészt pedig a magánbirtoknak törvényben való kimondása is újabb területekhez juttatta; mert minden olyan terület, mely még nem volt megszállva, magától értetődőleg a király tulajdonává lett.

Az így megalapított királyi birtok tette képessé Szent Istvánt, hogy reformjait a nemzet egy részének akarata ellenére is megvalósítsa. Amíg ez a családi birtok osztatlan volt, a király majdnem korlátlan hatalommal rendelkezett az országban. Amint azonban akár testvéreivel, akár fiaival megosztotta, hatalmas evvel az ország ereje csökkent.

Egyébként a magyar király patriarkális formák között kormányozta az országot. A lehető legegyszerűbben, a néppel természetes módon érintkezett. A királynak nem volt állandó udvara, hanem a terménygazdaság következtében bejárta az országot udvarával. Amint egy-egy királyi birtokra megérkezett, a nép hozzá ment, elbádat panaszait és a király ítéletet mondott. Évente egyszer meghatározott időben Székesfehérváron volt a királyi udvar, ide is eljöhettek mindenki s panaszát vagy kérelmét a király elé terjeszthette.

A magyar király hatalma, hogy milyen nagy volt, azt talán legjobban Freisingi Ottó püspöknek, aki a keresztes hadjárat német vitézeivel járt ha-

zánkban, ráánkmaradt leírása mutatja. Csodálkozva látta Freisingi Ottó a magyar királynak korlátlan hatalmát s érthetetlennek találta, hogy a magyar urak a királynak nemcsak ellentmondani nem mernek, de a király ellen még titokban suttogni sem. Ha pedig a király akár a legkissebb szolgáját is küldi bármely hatalmas főemberhez, a királyi szolga a főembert letartóztathatja és bilincsbe verheti.

Mégsem volt zsarnoki uralom ez a nagy királyi hatalom azért. Mert a királynak kimondott akarata törvényerővel birt ugyan, de azért előzetesen szívesen meghallgatta az ország nagyjainak a véleményét is. Abszolút uralmát főleg az a fel fogás korlátozta, hogy minden közhatalomnak, tehát a királynak is a nemzet a forrása.

A magyar király patrimoniuma bomlásnak indult a XIII. században s evvel együtt a királyi hatalom is a minimumra csökkent.

Belső állapotok a XII. században.

Ebben a században Magyarország belső viszonyai nagy változáson mennek keresztül. Életmódjában és egész műveltségében a magyar nép hatalmas lépéssel közeledett a nyugati népekhez. Állandó falvak léptek a vándorló falvak helyébe s bár még sok olyan föld volt a Duna és Tisza közén, amelyet csak legelőnek használtak, a föld értéke jelentékenyen növekedett. A terménygazdaság mellett a pénzgazdaság is előtérbe kezd nyomulni s az eddigi társadalmi osztályokon kívül kereskedő és iparúzó osztályok is alakulnak. Egyelőre nem okozott különösebb változást sem a királyi hatalomnál, sem az egyes társadalmi osztályok rendjénél. Sokkal nagyobb hatással volt a belső állapotokra a királyi birtokoknak eladományozása s evvel együtt a királyi hatalom pusztulása. Tetézte a bajt az is, hogy a királyi hatalom pusztulásával együttjárt a nagybirtokos urak hatalmának lényeges növekedése.

A magyar nagybirtok kialakulását részben a XII. század trónküzdelmek tették lehetővé. A királyi család tagjai között dúló trónküzdelmek alatt a királyok, hogy maguknak minél több hívet biztosítsanak, az ország egyes részeit elajándékozta a hatalmasabb uraknak. Az ő hatalmuk ennek következtében egyre kisebbedett, a nagyurak hatalma megnagyobbodott birtokaik arányában egyre nőtt. A külföldhöz hasonlóan így nálunk is nagybirtok nemesség keletkezett, mely a királyi hatalommal szemben függetlenségre, lefelé pedig a gyengébb társadalmi osztályok fölötti uralomra törekedett. A főurak példáját e tekintetben követték a királyi adományok következtében a meggazdagodott főpapok is.

Az alsóbb osztályok természetes védelmezője a királyi hatalom lett volna a nagybirtokos osztály túlkapásaival szemben. Azonban a XIII. században, II. Endre uralkodásától kezdve (1205—1235) a királyi hatalom annyira legyengült, hogy e feladatnak teljesen megfelelni képtelen volt.

Az aranybulla és előzményei.

II. Endre könnyelmű kormánya idejében a királyi hatalom megbukott. Vetélytárssal bár nem kellett küzdenie, Endre pazar kézzel osztogatta az adományokat régi párhiveinek, kik őt bátyja, Imre ellen vívott harcaiban segítették és a német vendégeknek, kik neje Gertrud kíséretében jöttek az országra. A szentföldi céltalan hadjárataival teljesen kimerítette kincstárát s hogy pénzzavarán segítsen, törvényt és régi szokást lábbai taposott. A királyi jövedelmeket évekre elzalogosította, meghamisította a pénzt, s midőn mindez nem használt, kieszközölte a pápától, hogy régi adományait visszavehesse. Már már forradalomba tört ki az általános elégedetlenség, midőn a létérdekeikben leginkább veszélyeztetett nemesek a királyt 1222-ben kényszerítették, hogy a megingott társadalmi egyensúly a aranybulla kiadásával helyreállítani megkísérelje.

Elsősorban az aranybulla a nemesség sarkalatos jogait tartalmazza, azon jogokat, melyek tekintve egyes kivételektől, nagyjában egész 1848-ig érvényesek voltak. A nemes ezek szerint adót nem fizet, törvényes ítélet nélkül el nem fogható s felette csak a vádra, illetőleg fő- és jószágvesztési ügyekben csak a király bíraskodhatik. Szabadon rendelkezik birtokaival a nemes. Fegyvert fogni csak az ország védelmére tartozik. Ha pedig a király a törvényeket nem tartja meg, jogában áll a nemeseknek — hűtlenség bűne nélkül — a királyt erővel is a törvények megtartására kényszeríteni.

Gondoskodott egyúttal azzal is az aranybulla, hogy a királyi hatalom — mint a nagybirtokosok túlkapásai ellenében a nemesi osztálynak természetes szövetségese — újból megerősödjék. E törvényben kimondották, hogy a király egész várme gyéket nem adományozhat s az ok nélküli eladományozott birtokokat visszaveheti.

Az aranybulla 31 pontból áll, latinul írták. Bár hét eredeti példányban állították ki, ezek közül egy sem maradt ránk. Lemásolták azonban sokszor. Reánkmaradt legrégebb másolata 1318 körül való s az esztergomi primási levéltárban van.

Az aranybulla intézkedései azonban az ország zavaros belső viszonyain nem tudtak segíteni. Nem volt sem elég ereje II. Endrének, sem elég komoly szándéka ahhoz, hogy érvényt szerezzen az aranybulla intézkedéseinek. Az országban újra nagyra nőtt az elégedetlenség: az egyháziak is méltatlankodtak, mire IX. Gergely pápa beavatkozott az ország ügyeiben és Róbert, esztergomi érsek kiközösítéssel fenyegetőzött, ha a király új szabadságlevelet nem állít ki. Az egyháziak befolyásának engedve, a király kilenc év múlva, 1231-ben változtatott alakban újra kiadta az aranybullát. (Folytatjuk.)

Felelős szerkesztő és kiadó:

N. GÖLLNER MÁRIA.

E jótékonyági folyóirat szerkesztősége és kiadóhivatala:

FOGHÁZMISSZIÓ HELYSÉGE,

Budapest, V., Markó-utca 27. földszint 6. szám.